

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi

World Journal of Human Sciences

ISSN: 2717-6665

Ocak 2023

Cilt/Volume: 2023

Sayı/Issue: 1

1974 Barış Harekâtı Ekseninde Kıbrıs Türk Toplum Dinamizminin İsmet Kotak Üzerinden İncelenmesi

Examining the Cyprus Turkish Community Dynamism on the Axis of 1974 Peace Operation Through İsmet Kotak

Devran Akbayram Kaya*

Özet

Türkiye'nin garantör devlet olarak 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a müdahalede bulunduğu gün ile bugünün öncesinde ve sonrasında yaşanan toplumsal olaylar incelendiğinde Kıbrıs Türk halkının verdiği büyük mücadele gözler önüne serilmektedir. Bu mücadele içerisinde önemli bir toplum lideri olarak dikkatleri üzerine çeken İsmet Kotak bu süreçte aktif bir şekilde rol almıştır. Özellikle 1955-1974 arası dönemde Kıbrıs Türk toplumunun her alanda büyük mücadele vermek zorunda kaldığı 19 yıllık süreçte ve sonrasında gelişen olaylarda toplum dinamizminin şekillenmesinde Kıbrıslı Türkler için önemli ve kritik görevlerde yer almıştır. Larnaka, Limasol, Baf gibi Kıbrıs'ın güneyinden gelen göçmenlerin yerleştirilmesi ve rahat ettirilmesi konusunda sorumluluk üstlenmiştir. Bununla birlikte ilerleyen kritik dönemlerde bakanlık görevlerine getirilmiş ve Kıbrıslı Türkler için günümüzde de geçerliliğini sürdüren önemli yasaların yürürlüğe girmesinde son derece etkili olmuştur.

Çalışmanın şekillenmesinde dönemsel olarak adı değişen Kıbrıs Türk Meclis tutanakları olarak adlandırabileceğimiz tutanaklar başta olmak üzere İsmet Kotak Özel Arşivi'nden yararlanılmıştır. Aynı zamanda dönemin milli mücadele gazeteleri ve konuya ilişkin araştırma ve inceleme yapıtlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, Kıbrıslı Türk, İsmet Kotak

* **Sorumlu Yazar/Corresponding author:** Dr. Öğr. Üyesi, Uluslararası Fınal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, akbayramdevran@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9084-4984.

Atıf/Citation: Akbayram Kaya, D. (2023). 1974 Barış Harekâtı Ekseninde Kıbrıs Türk Toplum Dinamizminin İsmet Kotak Üzerinden İncelenmesi. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*. 2023 (1), 45-63.

Geliş/Received: 22.07.2022

Kabul/Accepted: 03.10.2022

Abstract

The great struggle of the Turkish Cypriot people is revealed when the day Turkey intervened in Cyprus as a guarantor state on 20 July 1974 and the social events before and after today are examined. İsmet Kotak, who attracted attention as an important community leader in this struggle, took an active role in this process. He took part in important and critical tasks for Turkish Cypriots in shaping the social dynamism especially in the period between 1955-1974, during the 19-year period in which the Turkish Cypriot community had to struggle in every field, and in the events that followed. Undertook responsibility for the settlement and comfort of immigrants from the south of Cyprus such as Larnaca, Limassol and Paphos. However, he was appointed to ministerial duties in critical periods in the future and has been extremely effective in enacting important laws that are still valid for Turkish Cypriots.

In shaping this study especially benefited from the minutes that we can call the Turkish Cypriot parliamentary minutes, which change their name periodically and İsmet Kotak Private Archive. At the same time, the national struggle newspapers of the period and research and examination works related to the subject were examined.

Keywords: Cyprus, 1974 Cyprus Peace Operation, Turkish Cypriot, İsmet Kotak

Giriş

Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs'ın yüz ölçümü 9251 km² (Kıbrıs Coğrafyası, 1994) olmasına karşın bu küçüklük tarih boyunca büyük mücadelelerin yaşanmasına engel olmamıştır. Kıbrıs adası hem coğrafi konumu hem de stratejik öneminden dolayı büyük güçlerin her zaman egemenlikleri altında tutmak istedikleri bir ada olmuştur. Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'i, Süveyş Kanalını, bu bölgeden geçen bütün deniz ve hava yollarını, Kızıl Deniz ile Pers Körfezinin tamamını kontrol edebilecek bir konuma sahiptir. Ayrıca Asya, Avrupa ve Afrika'ya hemen hemen eşit uzaklıkta olması açısından merkezi bir konumdadır ve Girit ile birlikte deniz ticaretinin de kesiştiği bir hat üzerinde bulunmaktadır. (Keser-Uğurtay, 2019: 53-66) Tüm bu etkenler Kıbrıs'ın her dönemde mücadele içerisinde geçen bir coğrafya olmasına neden olmuştur.

Kıbrıs'ta soğuk ve sıcak savaş dönemlerinin yaşandığı 1955-1974 arası dönem düşünüldüğünde, özellikle Kıbrıslı Türkler adadaki varlıklarını kabul ettirmek için her alanda mücadele vermek zorunda kalmışlardır. Bu mücadele sürecinde halkları yönlendirebilmek için çeşitli toplum liderleri ortaya çıkmaktadır. İşte Kıbrıslı Türkler için bu önemli isimlerden biri gerek yazıları gerekse her alandaki fiilen mücadelesiyle İsmet Kotak'tır. İsmet Kotak, 1939 yılında Mağusa'da doğmuş, Namık Kemal Lisesinden mezun olduktan sonra 1962 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini tamamlamıştır. Öğrencilik yıllarının her döneminde çeşitli kültür ve gençlik örgütleri kurmuş, Olay Dergisinde, Hür Söz, Akın, Halkın Sesi, Bozkurt ve Zafer gazetelerinde çalışmıştır. Volkan'ın kuruluşu için ada çapında örgütlenme ve gerekli kaynağın bulunmasına öncülük etmiş ve TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) kurulunca üst düzey yönetiminde yer almıştır.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış İlişkiler bölümünden mezun olup Kıbrıs'a döndükten sonra Mağusa Türk Kooperatif Bankası Müdürlüğü, sonrasında Çalışma ve Kooperatif Üyeliği (Bakanlığı), ardından Rehabilitasyon ve İskân İşleri Üyeliğine getirilmiştir. 1982-1983 yıllarında Kooperatif Bakanı olarak görev yapmıştır. Çeşitli ve kritik bakanlık ve milletvekilliği görevlerinde bulunmuş, tarım, ziraat, ekonomi, kooperatifçilik, toplu konut, savaş hazırlığı, doğal afetlere hazır olma, Kıbrıs'ta üniversite kurulması ve Türkiye'den su getirilmesi gibi dönemin imkânsız projelerini ilk kez dile getirmiştir. 11 Eylül 2011 yılında vefat eden Kotak, hayatının sonuna kadar Kıbrıslı Türklerin haklarını savunmuş ve çok sevdiği halkını ileriye taşımak için önemi gelişmelere imza atmıştır.

1. 1974 Kıbrıs Türk Barış Harekâtı'na Giden Süreç

Kıbrıs tarih boyunca coğrafi konumu ve stratejik önemi sebebiyle Akdeniz ve çevresinde hâkimiyet kurmak isteyen büyük güçlerin egemenliği altına girmiştir. Adanın 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesiyle yaklaşık 300 yıl sürecek olan Osmanlı yönetiminde ara sıra çıkan sorunlar dışında uzun süre düzen ve huzur sağlanmıştır (Çoruh, 2012: 197). Bu devletin gücünün doruklarında olduğu bir dönemde alınan Kıbrıs, arada bir beliren sorunlar dışında düzenin kurulduğu bir ada olmuştur. (İnalçık, 2010: 57-59) 17. yy. ile birlikte bozulan siyasi, ekonomik ve toplumsal düzen zamanla çiftçi ve yönetici Müslüman Türk ile tüccar gayrimüslim Rum halkların arasının açılmasına da neden olmuştur (Korkmaz, 2022: 296). Osmanlı İmparatorluk yapısının Türkleri tarım, Rumları ticaretle uğraşmakla yükümlü kılan geleneksel millet sistemi, değişen şartlara göre şekillenmiş; Türkler kendilerine daha çok feodal, Rumlar ise kapitalist üretim ilişkileri ve bunlara uygun değerler içerisinde bir yaşam oluşturmuştur. (Beratlı, 2015: 255) Osmanlı yönetiminin ve hoşgörü politikasının bir getirisi olan Millet Sistemi, Kıbrıslı Rumların önce Ortodoks kimliklerini yeniden kazanmalarını sağlamış daha sonra ise giderek güçlenip köklenmelerinde etkili olmuştur. Dolayısıyla çok uluslu Osmanlı yönetiminde çoğunluğu oluşturan Müslüman Türkler ve Ortodoks Rumlar günümüzde sıcaklığını hala koruyan “Kıbrıs Sorunu” sürecinin ana unsuru olan iki toplumu oluşturmuştur.

Kıbrıs 4 Haziran 1878 tarihinde dönemin büyük güçlerinden biri olan İngiltere'ye kiralanmıştır. (Gazioğlu, 1994: 363) İngiltere'nin adayı kiralamasının sebebi Rus saldırganlığına karşı Yakın ve Uzak Doğu'daki sömürgelerini korumak istemesidir. (Orr, 2013: 47) İngiltere kendi çıkarlarının peşindeyken Kıbrıslı Rumlar ise adanın Yunanistan'a teslim edilmesi gerektiğini dile getirmiş ve Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanışını adayı kendilerine teslim etmek olarak yorumlamışlardır. Enosis olarak adlandırılacak olan bu yorumlanmış Kıbrıs adasının Yunanistan'a ilhakının ifadesi olmuştur. Yunanistan'ın büyüme süreci ve istekleri sürdükçe bu Enosis kelimesi Girit gibi başka yerler için de kullanılmış fakat zamanla Yunanistan'a bir türlü bağlanamayan Kıbrıslı Rumların özlemleriyle özdeşleşen bir ideal haline gelmiştir. Bu ideal 19. yy. başlarından beri var olan ve İngiliz yönetimi döneminde de giderek yayılan ve şiddetlenen bir ideal haline dönüşmüştür. (İsmail, 1998: 6)

Kıbrıslı Türkler ise Kıbrıslı Rumların artan Enosis isteklerinin karşısında Anadolu'daki Millî Mücadele'ye sonsuz destek vermiş ve Türkiye ile Kıbrıs arasındaki güçlü ve sağlam bağın da bu dönemde kurulmasını sağlamıştır. (İsmail, Birinci, 1989: 21-22) Millî Mücadele süresince Kuvayı Milliye'yi desteklemek için elinden geleni yapan Kıbrıslı Türkler yeni

kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin en yakın izleyicisi ve Atatürk ilke ve inkılaplarının gönülden uygulayıcısı olmuşlardır. (Altan, 1997: 41-42) Türkiye ise Lozan antlaşması ile İngiliz hükümetinin adayı ilhakını tanıdığını bildirmiş ve uluslararası konjonktür, bağlı olduğu ittifaklar ve dahil olduğu antlaşmalar gereği adadaki Türklerle ilişkisini kültürel düzeyle sınırlı tutmak durumunda kalmıştır. Çünkü Türkiye o günkü stratejik koşullar içerisinde İngiltere ile yakınlaşmak ve savaştan yeni çıkmış bir ülke olarak büyük bir kalkınma politikası içerisine girmek istemiştir.

Esas olaylar 1955 yılında başlamış ve Enosis'i örgütlemek için EOKA (Ethniki Organosis Kypriakon Agonistion-Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü) faaliyete geçirilmiştir. 1 Nisan 1955 tarihinde EOKA lideri Grivas, EOKA mücadelesinin başladığını duyuran bir bildiri yayımlamıştır. (Druşotis, 2007: 74-87) Ardından Grivas yönetimindeki silahlı EOKA mensupları başta Lefkoşa, Limasol, Mağusa ve Larnaka olmak üzere adanın her yerinde bombalı saldırılara geçmiştir. (Halkın Sesi, 1955: 1) EOKA'nın İngilizlere karşı düzenlediği eylemler, kısa sürede Türklere yönelmiş, (Bozkurt, 2018: 333) Türkleri kardeş gören ve İngilizlere yönelik bir bağımsızlık mücadelesi içerisinde olduğunu söyleyen örgüt, Kıbrıslı Türkleri de bu mücadelede bir engel olarak görmeye başlamıştır. İngiliz yönetiminin ise EOKA'ya karşı kurduğu yerel güvenlik güçlerini Türk gençlerden oluşturması, EOKA'nın Kıbrıslı Türklere karşı düşmanlığını ve saldırganlığını kamçulamıştır. (Bozkurt, 2017: 17) Tedhiş hareketlerine karşı emniyet güçlerine yardım etmek için gönüllü polis kaydı başlatılmış ve bu gönüllülerin çoğunluğunu Türkler oluşturmuştur. (Halkın Sesi, 1955: 1)

Kıbrıs'ta yaşananlar tabii ki Türkiye'yi de etkilemiş ve yeni bir siyasetin şekillenmesini sağlamıştır. 1950'li yıllar Türkiye'de Demokrat Parti'nin tek başına iktidara geldiği yıllardır. (Halkın Sesi, 1950: 1) Türkiye-Yunanistan ilişkileri kopma noktasına gelirken, Kıbrıs'ta olaylar giderek büyümüş EOKA, İngilizler ve Türklere karşı tedhiş faaliyetlerini iyice arttırmıştır. Kıbrıs köylülerinden Adnan Menderes'e yardım çağrıları içeren telgraflar gönderilmiş ve Türkiye'de de artık hareketlenmeler başlamıştır. Kıbrıslı Türklere destek amaçlı olarak gerçekleştirilen mitinglerde “*Ya Taksim Ya Ölüm*” sloganları Türkiye'nin büyük şehirlerinde büyük kalabalıklarla söylenmiştir. Kıbrıslı Türkler tarafından yerel ve bölgesel örgütler olarak kurulan Volkan, Karaçete, 9 Eylül Cephesi gibi örgütlerin EOKA ile yeterince etkin mücadele edemediği düşüncesi ise Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından 1957 yılında TMT'nin kurulmasına yol açmıştır.

Kıbrıs'ta bu tarih bir dönüm noktası olmuş, çatışmalara kısa bir süre de olsa ara verilmiş ve diplomasi süreci hızlandırılmıştır. Garantör ülke olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere 5-11

Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih’te yapılan görüşmelerde, bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasını kararlaştırmıştır. (İsmail, 1998: 52) Kıbrıs Türk ve Rum temsilciler tarafından da imzalanan Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile Taksim ve Enosis yasaklanmıştır. Ayrıca Yunanistan’ın Kıbrıs’ta 950, Türkiye’nin ise 650 kişilik askeri kuvvet bulundurması kararlaştırılmıştır. Bu oran nüfus dağılımı göz önünde tutularak belirlenmiştir. Aynı yıl içerisinde Makarios’un adaya dönüşü ve alınan kararlar bir grup Kıbrıslı Türk öğrenci tarafından bu kararların ve uygulamaların uzun sürmeyeceği anlaşılmış olmalı ki Lefkoşa’da bir protesto yürüyüşü gerçekleştirilmiştir. (Leicester Evening Mail, 1959: 1)

Kıbrıs Anayasası 6 Nisan 1960 tarihinde imzalanmış (Halkın Sesi, 1960: 1) ve Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960 tarihinde Türkiye, İngiltere ve Yunanistan’ın garantörlüğü altında resmen ilan edilmiştir. (Halkın Sesi, 1960: 1) Böylece Kıbrıs’ta egemenlik Kıbrıs Türk ve Rum halkına devredilmiştir. (Olgun, 1999: 17) Cumhuriyetin ilanı ile Rum toplumu lideri Başpiskopos Makarios cumhurbaşkanı, Türk toplumu lideri Dr. Fazıl Küçük ise cumhurbaşkanı yardımcısı olmuştur. On bakandan üçü Türk, yedisi Rum ve temsilciler meclisinin %30 üyesi Türklerden, %70 üyesi Rumlardan oluşmuştur. Türkiye ve Yunanistan’ın adada bulundurması gereken 650 Türk askeri personelinden oluşan KTKA (Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı) ve 950 Yunan askeri personelinden oluşan ELDİK (Kıbrıs Yunan Alayı) 16 Ağustos sabahı Mağusa’ya çıkmıştır. Kurulan cumhuriyet sağlam bir zemin üzerine kurulamamıştır. İki toplumda da bir huzursuzluk ve diken üstünde bir bekleyiş hâkim olmuş, yaklaşık üç yıl devam eden cumhuriyet, şiddetlenen olaylar ve ölümler sonucunda 21 Aralık 1963 tarihi itibarıyla fiilen ortadan kalkmıştır. Toplumsal çatışmaların hız kazandığı dönemde, 1955-1958 arasında bu sınır İngiliz askerleri tarafından tel örgülerle de belirlenmiştir. (Bozkurt, 2017: 42-43) Kıbrıslı Türkler, güneyden topluluklar halinde kuzeye, güvenli bölgelere yerleştirilmiş ve bu yerleşimlere ise ekonomik ambargolar uygulanarak Kıbrıslı Türkler tecrit halinde bir yaşama sürüklenmiştir (Druşotis, 2010: 1).

1963 yılında Kıbrıslı Türkler tarafından Kıbrıs Türk Genel Komitesi, 28 Aralık 1967 tarihinde ise Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi kurulmuştur.¹ (Bozkurt, 29 Aralık 1967: 1) 1964 yılından itibaren Mağusa Kooperatif Bankası müdürlüğünü devam ettiren İsmet Kotak, 1969 yılı şubat ayı içerisinde Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi’nin Çalışma ve Kooperatif Üyeliği’ne (Bakanlığına) atanmıştır. Barış Harekâtına ve sonrasında ise 1976 yılına kadar da bu görevini sürdürmüştür. 1964 yılı ve sonrası çatışmalarla devam etmiş 1968 Haziranı’nda Kıbrıs’a yeni

¹ 21 Nisan 1971 tarihinde, ‘Geçici’ sözcüğü kaldırılarak Meclisin yeni adı ‘Kıbrıs Türk Yönetimi’ olmuş ve 1 Ekim 1974 tarihinde Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi’nin kurulmasına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.

bir düzen getirmek amacıyla toplumlararası görüşmeler başlamıştır. KGTY'nin takibiyle altı yıl devam eden bu görüşmelerden hiçbir sonuç alınamamış, olaylar ve çatışmalar sürekli devam etmiştir. Kıbrıs'taki Rum yönetimi ve adadaki en üst ruhani lider olarak siyasi iktidarı da elinde bulunduran Başpiskopos ve Cumhurbaşkanı Makarios ile EOKA ve Yunan Cuntasının fikir ayrılığına düşmesinin ardından Cunta 15 Temmuz 1974 tarihinde Makarios'a karşı bir darbe düzenlemiştir. Garantör devletlerden biri olan Türkiye gelişmeler üzerine, adaya askeri bir müdahalede bulunmadan önce çatışmayı diplomatik yollarla çözmeye çalışmıştır, (Şahinler, 1979: 52) fakat yapılan görüşmelerden bir türlü olumlu bir sonuç alınamamasının yanı sıra Kıbrıs'taki hükümet darbesinden sonra Türkiye'de oluşan kamuoyu ve ordunun tepkileri Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ni karşılık verme pozisyonuna getirmiştir.

16 Temmuz 1974 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile ülkenin menfaatleri ve güvenliği için her türlü tedbiri almak üzere Başbakan Bülent Ecevit'e tam yetki verilmiştir. (Alçitepe, 2002:11) Londra Anlaşması'nın dördüncü maddesine dayanarak 20 Temmuz 1974 günü tek taraflı olarak Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başlatmıştır. (Kapucu, 2020: 91; Birand, 1975:67) Türk kuvvetleri 22 Temmuz'da Girne'yi ele geçirmiş ve 22 Temmuz 1974 tarihinde akşamüzeri saat 17.00'de ateşkes yürürlüğe girmiştir. 23 Temmuz'da Yunanistan'daki Faşist Albaylar Cuntası devrilmiş ve 25 Temmuz'da da Cenevre'de barış görüşmeleri başlamıştır. Görüşmeler sonlanır sonlanmaz II. Kıbrıs Barış Harekâtı başlamış ve Lefke-Lefkoşa-Mağusa hattı Türk birlikleri tarafından çizilmiştir. Türkiye'nin Ada'ya müdahalesini mümkün kılan faktörler arasında, sadece Kıbrıs'taki ve Türkiye'deki Türkler arasında ırki, dini ve kimlik bağlarının var olması değil; kısmen Kıbrıs'ın stratejik konumunu ve kısmen de ABD'nin o zamanki Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios'un, Bağlantısızlar grubunun önde gelenleri arasında olmasından dolayı duyduğu rahatsızlık da bir etken olmuştur. Türkiye'nin Kıbrıs Harekâtı'nda Amerikan silahlarını kullanmış olması, Kongre tarafından tepkiyle karşılanmış ve Amerikan Senatosu ve Temsilciler Meclisi 5 Şubat 1975 tarihinden itibaren Türkiye'ye silah ambargosu kararı almıştır. ABD'nin silah ambargosuna Türkiye'nin cevabı ise 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) kuruluşu olmuştur. Bu süreç 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kurulmasıyla tamamlanmıştır.

2. 1974 Ekseninde Şekillenen Toplum Dinamizmi, Göçmenlerin Yerleştirilmesi ve İsmet Kotak'ın Rolü

20 Temmuz 1974 Barış Harekâtının en önemli sonuçlarından biri nüfus mübadelesi olmuştur. Mübadele ile her iki taraftaki esirler, yaralılar ve sivil halkın istedikleri bölgeye geçmesi sağlanmış ve iki toplumlu, iki kesimli federal bir Cumhuriyetin temelleri

oluşturulmuştur. Güneyde kalan yaklaşık 8.000 Türk kendi arzularıyla kuzeye, kuzeyde kalan Rumların birçoğu da kendi arzularıyla güneye geçmiştir. (Keser, 2016: 111-112) Bu göç süreci Anadolu'daki nüfus mübadelesi örnek alınarak hazırlanmıştır. Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların birbirinden ayrılma süreci aslında 1974'ten öncesine dayanmaktadır. Bu göç süreci üç aşamada gerçekleşmiştir. Yaşanan çatışmalardan dolayı iki toplumun da kendi güvenliklerini sağlamak için kendi istekleriyle göç etmeleri ilk aşamayı oluşturmuş ve 1974 Barış Harekâtına kadar da devam etmiştir. Harekât henüz gerçekleşmeden 1973 yılında İsmet Kotak kendi deyimiyle taksim hattını çizmek üzere güvendiği arkadaşlarından o dönem İskân ve Rehabilitasyon müdürü olan Celal Bayar'ı görevlendirmiştir. Bu hat Kıbrıslı Türklerin adanın kuzeyine yerleşecekleri ve güvende olacakları bölgeler üzerine şekillenmiştir. EOKA'cılar tarafından saldırıya uğrayan Türk köylerinde yaşayan otuz binden fazla Kıbrıslı Türk can güvenliklerini sağlayabilmek amacıyla bu hat içerisinde belirlenen daha büyük ve güvenli yerleşim bölgelerine ve Türk köylerine göç etmiştir. Bu göç hareketi 1974 yılına kadar artarak devam etmiştir. Özellikle Kıbrıs'ın güneyinde bulunan Limasol, Larnaka ve Baf bölgelerinde yaşayan Kıbrıslı Türkler buralardan kaçarak daha güvenli olan adanın kuzeyine geçmişlerdir.

İsmet Kotak göçmenlerin yerleştirilmesi konusunu üstlenerek Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin 12 Mart 1971 tarihinde kabul ettiği Türk Göçmenlere Yardım Yasasının yürürlüğe girmesine öncülük etmiştir. Buradaki "Göçmen" ifadesi 21 Aralık 1963 olaylarından sonra, Rumların tecavüz veya tehdidi karşısında ikâmet ettikleri yerleri terk etmek ve Türk Bölgelerine sığınmak mecburiyetinde kalan veya Türk bölgelerinin savunulabilmesi için ikametgâhları ilgili makamca boşaltılan Türk toplumuna mensup kişileri ifade etmektedir. (Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi-KGTY Meclis Tutanakları, 12 Mart 1971) Çadırlarda, sinema salonlarında, okullarda barınmak zorunda kalan Kıbrıslı Türkler için sağlık koşulları bakımından yaşanılabilir evler inşa etmek ve bir rehabilitasyon projesi hazırlamak gerekmektedir. Bu görevi de büyük bir özveriyle İsmet Kotak üstlenmiştir. Göçmenlerin kötü şartlar altında yaşamasına bir son vermek ve sorunlarına kalıcı bir çözüm bulabilmek amacıyla iskân projesi çalışması başlatılmıştır. Projenin sorumluluğu ise Planlama ve İnşaat Dairesi'ne verilmiştir. Dönemin TMT Bayraktarının da yardımıyla gerekli olan çimento, elektrik vb. gibi daha pek çok malzemenin teminini sağlanmış, Türk mühendisler, mücahitler, işçiler ve sancaktarın da yardımlarıyla planlanan evler kısa bir süre içerisinde inşa edilmiştir.

1974 Kıbrıs Türk Barış Harekâtı öncesinde göçmenlerin yerleştirilmesi konusunda harekât sonrası döneme göre bir farklılık bulunmaktadır. Harekât öncesinde Kıbrıs'ın güneyinde kalan Türk köylerinde BM'nin de yardımıyla çalışmalar yapılmış ve Kıbrıs'ın

kuzeyine kaçan göçmenlerin arazileri ve evleri bulunan köylerine geri gönderilmeleri sağlanmıştır. Bu köylerdeki evler tamir edilmiş ve sağlık ocağı, kulüp binası, kooperatif ambar ve binası gibi gerekli hizmet binaları yapılmıştır. Öncelikle Baf'ın Türk köylerinde daha sonra ise Şillura (Yılmazköy), Yorgos (Tepebaşı), Peristerona ve Bodamya'da çalışmalar başlatılmıştır. Gaziköy'deki Türklerin ise bazıları göç etmiş, bazılarıysa inatla orada kalmış, kendilerini korumuşlar ve yerlerine sahip çıkmışlardır. (Bozkurt, 26 Nisan 1974: 1) Dolayısıyla Gaziköy Türk ve Rum Mahallelerinin ayrıldığı köylerden biri olmuştur.

Normalleşmeye geçiş olarak adlandırılacak bu dönemde göçmenlerin rehabilitasyonu için mücahitlerle birlikte çalışmalar yürütülmüştür. Ayrıca 1963 yılından itibaren Türkiye'den yiyecek, giyecek, yatacak, barınak, nakit para ve kredi yardımları gönderilmiştir. Bu yardımlar 1973 yılı sonuna kadar da devam etmiştir. Bu dönemde Lefkoşa ve Boğaz bölgesinde 341, Baf'ta 199, Limasol'da 43 ve Lefke bölgesinde 50 adet barınak yapılmıştır. 5 Mayıs 1966 tarihinde ise Ortaköy ve Göçmenköy'de temel atma töreni yapılmış ve iskân projesi fiilen başlatılmıştır. Bu beş yıllık proje evleri 1972 yılında tamamlanmış ve Lefkoşa'da 593, Limasol'da 124, Boğaz bölgesinde 149, Mağusa'da 31, Lârnaka'da 116, Baf'ta 227 ve Lefke'de 246 olmak üzere toplam 1486 ev yapılmıştır. (Kıbrıs Türk Yönetimi-KTY Meclis Tutanakları, 1 Mart 1974) 1974 Barış Harekâtı'nın 3-4 ay öncesinde toplumdaki göçmen sayısı 18,560 olarak belirlenmiş ve bu göçmenlere yardımlar yapılarak onların çeşitli çalışmalarla düzenlenen ve yaşanılabilir hale getirilen 17 köye döndüğü açıklanmıştır. (Bozkurt, 2 Mart 1974: 1)

Bu normale dönme sürecinde özellikle 1968 yılından sonra mücahitler görev sürelerini doldurup terhis olmaya başlamıştır. 1963 yılından 1968 yılına kadar beş yıl mücahitlik yapanların okula gidememiş, işçiler çıraklık yaparken işlerini kaybetmiş, memurlar dairelerine dönememiş; çiftçinin topraksız kalması, esnafın dükkânını açamamıştır. Bu gibi toplumsal sorunlar ve sıkıntılar çeşitli olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bu olumsuzlukları gidermek için 1968'den sonra çeşitli çalışmalar yapılmış ve Sancaktarlığın da onayıyla bu çalışmalar için uygulamaya geçilmiştir. Erenköy'deki öğrenciler gibi bu durumda olan diğer öğrencilere eğitim imkânı verilmiştir. Diğer eğitimi yarım kalanlar ve işini kaybedenler için ise çeşitli yardımlar düşünülmüştür. Örneğin işçi ve esnaf kesimine kredi sağlanmış, memurlara ise burs veya kurs verilmiştir. Mücahidi kalkındırma fonu diye oluşturulmuş ve esnafın işlerine devam edebilmesi için almaları gereken aletler bu fon ile karşılanmıştır. Örneğin dülger atölyesini ve aletlerini kaybetmiş, berber dükkânını kaybetmiş, terzi makinesini kaybetmiştir. İşte bu durumlarda esnafa ve iş kuracak olanlara kredi verilmiştir. Komiteler oluşturulmuş,

müracaatlar alınmış, gerekli formlar bastırılmış ve kredinin verilip verilmeyeceği kararı alınmıştır. Kooperatif bankası da çiftçiye kredi imkânı sağlamıştır. Memurlara verilen burs ile iki yıllık ödenekli izin kullanabilecekleri bir eğitim imkânı sunulmuştur. Buradaki şart ise döndükten sonra en az beş yıl aralıksız mücahitlik yapmak olmuştur.

1974 Barış Harekâtının başlamasıyla Kıbrıs'ın güneyinde kalan Türklerin kuzeye geçebilmeleri neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Binlerce göçmen Kıbrıslı Türk, İngiltere'ye ait Akrotiri ve Episkopi askeri üslerine sığınmak zorunda kalmıştır. Burada kötü muamele gören ve tam bir esir hayatı yaşayan yaklaşık 9.500 civarında Kıbrıslı Türk uzun bir yolculuktan sonra kuzeye geçebilmişlerdir. (Keser, 2016: 111) Aynı dönem içerisinde Kıbrıs'ın kuzeyinde kalan Kıbrıslı Rumlar da güneye geçmeye çalışmıştır. Bu geçiş ancak 2 Ağustos 1975 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti adına Kıbrıs Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides ve KTFD adına Başbakan Rauf Raif Denktaş tarafından imzalanan Nüfus Mübadelesi Antlaşmasından sonra gerçekleştirilmiştir. Bu antlaşmadan sonraki göç süreci ikinci aşamayı oluşturmaktadır. İşte bu mübadele ile gelecek olan göçmenlerin yerleştirilmesinde Rauf Denktaş'ın güvendiği isimlerden biri de İsmet Kotak olmuştur. 1974 sonrası Kotak'a verilen görevler, onun kişiliği, öngörülleri ve yönetici vasıflarını ön plana çıkarmaktadır.

İsmet Kotak 1971 yılında ABD'ye giderek (Bozkurt, 12 Temmuz 1971: 1) göçmenlerin ülkeye getirilişi ve yerleştirilişi konularında üç aylık bir eğitimin ardından adaya dönmüş ve 1974 sonrası bu alanda çalışması uygun bulunmuştur. Dana önceki yıllarda da göçmenlerin rehabilitasyonu söz konusu olmakla beraber en büyük çalışma Barış Harekâtı'ndan hemen sonra gerçekleştirilmiştir. Birinci Harekât devam ederken Bakanlar Kuruluna kurtarılan yerlere göçmenlerin derhal yerleştirilmesi üzerine önerge götürülmüştür. İkinci harekâttan sonra ise gece gündüz çalışılıp göçmenlerin yerleştirilmesinin yanı sıra bu bölgelere doktor, polis, memur tayin edilmesi üzerine de çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde İsmet Kotak 1969 yılından itibaren devam ettirdiği Çalışma ve Kooperatif Üyeliği görevine son verilmiş ve Rehabilitasyon ve İskân İşleri Üyesi olarak 1976 yılına kadar bu görevi yürütmüştür. (Şermin Kotak, Kişisel İletişim: 28 Kasım 2018) Özellikle 18–27 Ocak 1975 tarihleri arasında (Aberdeen Evening Express, 27 Ocak 1975: 4) yaklaşık altı aylık bir esir hayatından sonra önce Mersin, İskenderun ve Adana'ya oradan da Lefkoşa'ya getirilen göçmenler kısa sürede belirlenen yerlere yerleştirilmişlerdir. Adana ve İskenderun'da yerleştirilen Kıbrıslı Türklerden ilk grup 27 Ocak 1975 tarihinde İstanbul feribotu ile Mağusa Limanına getirilmiştir. (Bozkurt, 27 Ocak 1975: 1) Son grup ise Yeşilada feribotu ile 12 Şubat 1975 tarihinde adaya getirilmiş ve bu zorlu süreç tamamlanmıştır. (Bozkurt, 13 Şubat 1975: 1)

Bu süreç Kıbrıslı Türk liderler için de oldukça zor geçen bir süreç olmuştur. Bu göç hareketi Türkiye basını da yansıtmış ve Kıbrıslı Türklerin kuzeye geçişleri “Özgürlük Göçü” olarak adlandırmıştır. (Cumhuriyet, 8 Eylül 1975: 9) Türkiye’ye yoluyla adaya getirilen göçmenlerin haricinde güneyden kuzeye gönderilen göçmenlerin de yerleştirilmesi çalışmaları titizlikle sürdürülmüştür. Hangi köy veya kasabanın hangi gün kuzeye geçebileceğini karar veren ise BM olmuştur. Göçmenlerin yerleştirilmesiyle ilgili öncelikle oteller düşünülmüş ardından bir pilot köy kurulması önerisi sunulmuştur; fakat nihayetinde göçmenlerin kurtarılan köylere yerleştirilmelerine karar verilmiştir. Öncelikle Haydarpaşa Ticaret Lisesi ve Atatürk İlkokulu’na götürülmüşler ve burada sıcak su, yiyecek ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu ihtiyaçların büyük çoğunluğu da Türkiye Kızılay Derneği tarafından gönderilmiştir. Ayrıca derneğin göçmenler için iki adet seyyar mutfak göndereceği de belirtilmiştir. (Bozkurt, 27 Ocak 1975:1)

Göçmenler ilk etapta Kotak’ın verdiği karar doğrultusunda Girne, Lapta, Tepebaşı, Yılmazköy ve Mağusa bölgelerinde kurtarılan köylere, bu köylerden kaçanların bir rehber tayin edilerek yerleştirilmiştir. Ayrıca yedi kişilik bir komite kurulmuş ve uygunluk bakımından hangi köyün hangi köye yerleştirebileceği belirlenmiştir. İskân konusunda tecrübeli ülkelerden biri böyle bir durumla karşılaşmış ve üstesinden başarıyla gelmiş olan Türkiye’den tecrübeli kişilerle temasa geçilmiş ve İskân Genel Müdürlüğünden yardım istenmiştir. Bizzat Kotak Ankara’ya gidip temaslarda bulunmuş ve Ankara’da kurulan Kıbrıs Koordinasyon Komitesi ile göçmenlerin sıkıntılarını en iyi şekilde giderme üzerine görüşmüştür. (Bozkurt, 30 Haziran 1975: 1) T.C. Lefkoşa Büyükelçiliğine bağlı Türkiye Toprak İskân İşleri Genel Müdürlüğü ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünden gelen uzmanlardan oluşan bir yardım ekibi oluşturulmuştur. Üç gün boyunca Bayar’ın da içinde bulunduğu ekibin yaptıklarını incelemek üzere köyleri gezen Türkiyeli ekip yapılanları incelemiş ve bu uzmanların önerileri üzerine 22 Kasım 1974 tarihinde iskân ve rehabilitasyon tüzüğü hazırlanmıştır. (Kıbrıs Türk Federe Devleti Kurucu Meclis-KTFDKM Meclis Tutanakları, 13 Haziran 1975)

Üzerinde durulan önemli konulardan bir diğeri ise yağmacılıktır. Bu dönemde kapılar, pencereler, elektrik teşkilatı sökülmesin evlere zarar verilmesin diye birini eve yerleştirelim ki eve sahip çıksın anlayışıyla hareket edilmiştir. Ayrıca üretim devam etsin, evin bahçesine, köydeki tarlaya ekip biçme yapılınsın diye göçmenlere verilmiş; fakat “ileride kira sözleşmesini kabul ediyorum” yazılı sözleşmeler imzalatılmıştır. Tapu değil, birer kira sözleşmesi yapılmış ve sözleşmenin birer örneği kiracıya, maliyeye ve bakanlığa gönderilmiştir. Dolayısıyla Kotak döneminde gelen göçmenlere evler sadece geçici olarak tahsis edilmiş ve

tahsis belgesi ile çok düşük bir kira kontratı da imzalatılmıştır. Bir müddet böyle devam eden sistemin ardından yasa düzenlenene kadar sözleşme verilmesi de kaldırılmıştır.

Göçmenlerin yerleştirilmesi sürecinin son aşamasında ise KTFD ile T.C. arasında 1975 yılında imzalanan işbirliği ve kalkınma projesi temelli bir protokole dayanmaktadır. Anadolu'nun çeşitli yörelerinden yaklaşık 30.000 göçmen tarım işgücü altında Kıbrıs'a getirilmiş ve boş kalan köylere yerleştirilmiştir. Dolayısıyla hem güneyden göç eden ve hem de Türkiye'den gelen yaklaşık 90,000 göçmenin iskân ve rehabilite edilmesi oldukça zor bir süreç olmuştur. 1955 yılından beri mücadele veren ve savaştan çıkmış hem maddi hem manevi açıdan bitkin Kıbrıs Türk toplumuna Türkiye'den maddi yardım sağlanmasının yanı sıra ekip desteği de gönderilmiştir. Türkiye'den tarım işgücü sağlanırken henüz Kıbrıs'ın güneyinde kalan nüfus kuzeye geçememiştir. Dolayısıyla Türkiye'den tarım işgücünün getirilmesi ve adanın canlandırılması amaçlanmıştır. Yeşilada feribotu ile gece gelen Türkiyeli göçmenler limanda Kotak ve ekibi tarafından karşılanmış hazır olan köylere veya Mağusa'da Didakta denilen sekreterlik okulunun orada yapılan yurtlara yerleştirilmişlerdir. Üretim devam edebilmesi için memur olmayanlara geçici olarak toprak dağıtımına başlanmış ve bu dağıtımı yapacak tarımsal şubeler kurulmuştur. Bu şubeler Güzelyurt, Lefkoşa, Girne ve Mağusa'da kurulmuş ve uzman kişilerin yönetimine verilmiştir. 1977 yılına kadar köylüye toprak dağıtımı bu şubeler aracılığıyla yapılmıştır. (Celal Bayar, Kişisel İletişim: 30 Nisan 2019)

Bu üç aşamada da İsmet Kotak'ın farklı görevlerle aktif bir şekilde yer aldığını söylemek mümkündür. 1976 yılından önce Türkiye'den gelen profesörler ile İskân yasası hazırlamak için çalışma başlatmış; fakat 1976 seçimlerinden Kotak İskân Bakanlığı görevinden alınmıştır. Kendisine Maliye Bakanlığı görevi teklif edilse de ilgisi ve tecrübesi olmayan bir alanda iyi işler yapamayacağını belirterek teklifi reddetmiş ve başka hiçbir bakanlık teklifini de kabul etmemiştir. Dolayısıyla profesörlerle birlikte üzerine çalıştığı iskân yasasını uygulayamamıştır. Birçok görüş Bülent Ecevit ile yakın olan İsmet Kotak'ın bu dönemde Türkiye'de değişen siyasetten dolayı Kıbrıs'taki etkisinin bu şekilde olduğunu belirtmektedir (Celal Bayar, Kişisel İletişim: 30 Nisan 2019). Önceki sayfalarda da birkaç konu üzerinden örneklendirmeye çalıştığımız Türkiye'de değişen siyasetin ada üzerindeki etkileri her dönem olduğu gibi bu dönemde de hükümetin kurulmasında hissedilmiştir. Bakanlığın ismi İskân ve Rehabilitasyon Bakanlığı olarak değiştirilmiş ve bu görev Kotak'ın bakanlığı döneminde İskân Bakanlığında müsteşar olan Hakkı Atun'a verilmiştir (Cumhuriyet, 5 Temmuz 1976: 9). Bugün hala üzerinde tartışılan İskân Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası, Atun döneminde, 3 Ağustos 1977 tarihinde yürürlüğe girmiştir (KTFD Meclis Tutanakları, 3 Ağustos 1977).

Yasanın tefsir kısmında “*hak sahipliği*” tanımı oldukça geniştir. Güneyden gelen, Türkiye’den gelen ve kuzeyde yaşayan evsiz ve topraksız kişileri kapsamaktadır. Hak sahipliği, toprak dağıtımı, konut tahsisi, küçük işyeri, eşdeğer ve tazminat olmak üzere çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Kuzeyde yerleşik olan ve göçmen olarak gelen topluma toprak dağıtılmaya başlanmış ve bu dağıtım yıllarca sürmüştür.

3. İsmet Kotak'ın Katkısıyla Hayata Geçirilen Yasalar

Yaptığı her işte gerekli tüm sorumluluğu almaktan çekinmeyen ve bu işlerin diğer ülkelerde nasıl yürüdüğünü araştırıp kendi toplumuna en iyi şekilde uygulamaya çalışan muazzam bir öngörüye ve yönetme yeteneğine sahip İsmet Kotak, bu süre boyunca Kıbrıslı Türkler için birçok yasanın kabul edilmesini sağlamıştır. Özellikle çalışma hayatına çok emek vermiş ve ilk olarak 15 Şubat 1971 tarihinde toplu iş sözleşmesini yürürlüğe koymuştur (Bozkurt, 18 Şubat 1975: 4). Çalışma hayatını iyileştirici yasaların yürürlüğe girmesine de öncülük etmiştir. Bu yasalar içerisinde son derece önemli olan ve bugün hala geçerliliğini sürdüren yasalar da bulunmaktadır. Örneğin, 18 Haziran 1971 tarihinde kabul edilip 23 Haziran 1971 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 1971 Sendikalar Yasası (KTY Meclis Tutanakları, 26 Kasım 1971) ve 26 Kasım 1971 tarihinde kabul edilen Müstahdemlere Yıllık Ödenekli İzin Hakkı Sağlayan Yasa (KTY Meclis Tutanakları, 18 Haziran 1971) onun çalışmaları ve gayreti sonucunda kabul edilmiştir. Yıllık ödenekli izin hakkı 1 Mayıs 1972 tarihinden itibaren kullanılmıştır. (Bozkurt, 1 Mayıs 1972: 1) Günümüzde de hala kullanılmaktadır.

Meclis tutanaklarından da anlayacağımız üzere 1971 yılından beri tasarı olarak meclise sunduğu ve bir an evvel kabul edilmesinde ısrarcı olduğu İhtiyat Sandığı Yasası, mecliste iktidarı işçinin karşısında gösteren kişilerin karşıt oylarına ve çeşitli karşı çıkışlarına rağmen 28 Aralık 1972 tarihinde kabul edilmiş, 19 Ocak 1973 yılında Resmî Gazete’de yayımlanmış ve bu yılın bir sayılı yasası olmuştur. (Kıbrıs Türk Yönetimi-KTY Meclis Tutanakları, 28 Aralık 1972) 1 Aralık 1973 tarihinden itibaren uygulanmaya başlayan yasa (Bozkurt, 10 Kasım 1973:1) günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. 1973 yılında Bayrak Radyosu’nda yaptığı konuşmasında Kotak İhtiyat Sandığıyla Kıbrıslı Türklerin geleceğe güvenle bakabileceğinin de altını çizmiştir. (Bozkurt, 27 Kasım 1973: 3)

Hayati önem taşıyan sonraki iki yasa peş peşe gelmiştir. Bu yasalardan biri 20 Kasım 1941 tarihli ve 17/41 sayılı Asgari Ücret Kanunu’nun yürürlükten kaldırmasıyla (Bozkurt, 3 Nisan 1974: 1) 25 Temmuz 1975 tarihinde kabul edilen Asgari Ücretler Yasası (KTFD Meclis Tutanakları, 25 Temmuz 1975) olmuştur. 4 Mayıs 1976 tarihinde ise Kıbrıs Türk Sosyal

Sigortalar Yasası kabul edilmiştir. (KTFD Meclis Tutanakları, 4 Mayıs 1976) Kotak bu yasa'yı Kıbrıs Türk toplumunun ulaştırılması öngörülen çağdaş, refah ve sosyal güvenlik seviyesine yükseltebilmek için yapılan birçok çalışma içerisinde hazırlanan modern ve geniş kapsamlı bir yasa olarak tanımlamaktadır. Bu yasanın hazırlanma aşamasında Türkiyeli uzmanlarla birlikte bir komisyon kurulmuş günlerce yasa üzerine çalışmalar yapılmıştır. (Kıbrıs Türk Federe Devleti Kurucu Meclis-KTFDKM Meclis Tutanakları 26 Nisan 1976) Komisyonunda yer alan ve Türkiye'den gelen Çalışma Bakanlığı Uzmanı Nuri Üzel ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Uzmanı Mehmet Dinçer yasa tasarısını değerlendirip eksikliklerini belirlemişlerdir. (Bozkurt, 19 Mart 1975: 4) Bu süreç içerisinde dönemin Türk-Sen Genel Sekreteri Necati Taşkın'ın da görüşlerine başvurmayı da ihmal etmemiştir. (Bozkurt, 8 Mayıs 1975: 1)

Kıbrıs'ın Türk kesiminde yapılan 1976 seçimlerinden hemen önce ise tüm karşı duruşlara rağmen 15 Mart 1976 tarihinde Kıbrıs Türk Liman İşçileri Yasası yürürlüğe girmiştir. (KTFD Meclis Tutanakları, 15 Mart 1976) Liman işçileri ve yetkilileriyle de görüşüp sorunlarını dinleyen ve ona göre çözümler bulmaya çalışan Kotak özellikle güneyde Ağrotur ve Piskopu Bölgelerine gitmeyi reddeden işçilerin işten çıkarılma ile tehdit edildiğini ve Rum göçmenlere yardım adı altında Türk işçilerin zorunlu ödeneklerinin kesildiğini öğrenmiştir. (Bozkurt, 29 Nisan 1975: 1-4) Tüm bu sorunlar bu yasa ile tüm limanlarda yükleme, boşaltma, depolama ve taşıma işleri bir şirketin tekeline verilmiş ve böylece işçinin işçiyi istismar etmesi engellenmeye ve bir Türk işletmesi oluşturulmaya çalışılmıştır. (KTFD Meclis Tutanakları, 9 Ocak 1976)

1976 yılına kadar büyük bir titizlikle sürdürdüğü görevinin ardından kişinin kendisinden veya yaptıklarından kaynaklanmayan çeşitli sebeplerden ötürü görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Hatta kuruluşunda emek harcadığı partisini bile kendisine yanlış gelen uygulamalarından dolayı ilk terk edenlerden birisi olmuştur. Böylesine özverili bir çalışmanın ve disiplinin sonucunda ise yine acımasız eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştirilerin sebebi Türkiye'den getirilen iş gücü ve güneyden gelen göçmenlerin yerleştirilmesinde yaşanan ganimet problemi ve haksın arazi dağıtımını olarak görülmektedir. Tüm bunlara rağmen eksik kalan nokta Kotak'ın 1976 yılında görevinin sona ermiş olmasıdır. Yapılan tüm eleştiriler aslında onun bakanlığı döneminde başlayan birtakım girişimlerin ondan sonra değişen koşullar ve kurullarla kötü sonuçlar doğurması üzerinedir. Bu girişimler onun döneminde henüz ileri seviyeye ulaşmayan bir takım küçük sıkıntılar şeklinde olmuş ve Kotak her soruna pratik çözümler bulup sorunu büyümeden çözebilmiştir. Yani 1976 yılından sonra yaşanan tüm sıkıntılar onun bakan olmadığı döneme denk gelmektedir. Kotak, görevi devrettiğinde henüz

toplumun çoğunun bugün şikayetçi olduğu sistem başlamamıştır. Kotak da zaten şikâyet edilen bu sistemin içinde olmamak için bakanlığı sona ermiş olmasına rağmen partiden de istifaya etmiştir.

Sonuç

1974'e giden süreç ve 1974 sonrası incelendiğinde İsmet Kotak toplum dinamizminin şekillenmesinde, Kıbrıs Türk toplumunun çağdaşlaşması ve hak ettiği refah seviyesine ulaşabilmesi için çok büyük çaba sarf etmiştir. 1974 öncesi yaşanan çatışmalar ve can güvenliğini tehdit eden bölgelerden kaçan Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıs'ın kuzeyine yerleştirilmeleri konusuyla ise bizzat ilgilenmiş, bu konuda çeşitli eğitimler almış, uzman desteğine başvurmuş ve elinden geldiği kadarının fazlasını yapıp göçmenleri güvenli bir şekilde planlanan bölgelere yerleştirmiştir. Hatta Rauf Denктаş ile birlikte sık sık göçmenlerin sıkıntılarını dinlemek üzere yanlarına gitmiş ve sorunları yerinde tespit edip çözmeye çalışmıştır. 1974 Barış Harekâtı sonrasında ise hem güneyden gelen Kıbrıslı Türklere hem de Türkiye'den getirilen göçmenlere yönelik birtakım çalışmalar yaparak, öncelikle boş kalan arazilerin ekilip biçilmesi ve üretimin devamlılığının sağlanması amaçlanmıştır.

1976 yılında, aynı zamanda Ulusal Birlik Partisi Mağusa milletvekili olan Kotak, halk arasında "Ganimet dönemi." olarak adlandırılan bu dönemde siyasetin içinde yer almak istememiş ve Ulusal Birlik Partisinin (UBP) kurucularından olmasına rağmen partisine ilk tepkiyi koyanlardan biri olmuştur. 1977 yılında Ulusal Birlik Partisi'nden ayrılmış ve (KTFD Meclis Tutanakları, 3 Ekim 1977) köklü değişiklikler yapılmadığı sürece kabinede yer almayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir. (Cumhuriyet, 8 Temmuz 1977: 1) Bir süre sonra ise bir grup sosyal demokrat milletvekili ile birlikte Demokratik Halk Partisi'ni kurmuştur. Ardına yapılan ilk seçimde meclise giren Kotak, 1981 yılından 1985 yılına kadar partinin Genel Başkanlık görevini sürdürmüştür. 1982-1983 yıllarında Sanayi ve Kooperatifler Bakanı olarak hükümette görev almış, Kıbrıslı Türklerin ilk ve tek kooperatif Bakanı olarak tarihe geçmiştir. 1983 yılında oluşan Kurucu Meclis'te de üyelik yapmış ve KKTC anayasasını hazırlayan komitede yer almıştır. Temmuz 1985 tarihinde milletvekilliği sona eren Kotak, 6 Mayıs 1990 tarihinde yeniden milletvekili seçilmiştir. 1990 yılında Hür Demokrat Parti'yi (HDP) kurmuş ve daha sonra Demokrat Parti (DP) çatısı altına girmiştir. 1 Ekim 1993 tarihinde ise milletvekilliği ve siyaset hayatı sona ermiştir.

İsmet Kotak Kıbrıs Türk Tarihi içerisinde özellikle milli mücadele yıllarında devletin üst mercilerinde çeşitli görevlere getirilmiştir. 1969 yılında Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'nde Çalışma ve Kooperatif İşleri Üyeliği olarak başlayan görevine sonraki yıllarda Rehabilitasyon

ve İskân İşleri Üyeliği de eklenmiş ve 1976 yılına kadar bu görevi yürütmüştür. Bu yıllar içerisinde toplum için faydalı olacağını düşündüğü gerek kooperatif gerek rehabilitasyon ve iskân konularında olsun ihtiyaç duyulan tecrübeli kişi eksikliğini giderebilmek için gerekli eğitimleri almış ve güvendiği kişilerden oluşturduğu sağlam bir ekiple son derece titiz çalışmalar yapmıştır.

Bir devlet adamı olarak gerçekleştirdiği faaliyetlerinin yanı sıra kritik öngörülerde bulunması ve bu öngörülerin birçoğunun ileriki dönemlerde meydana gelmesi Kotak'ı Kıbrıs Türk tarihinde farklı ve önemli bir yere oturtmaktadır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi mezunu olması ve ardından Kıbrıs'a dönüşüyle birlikte çeşitli devlet görevlerinde yönetici olarak çalışmaya başlamamıştır. Bu durum onun sorumluluk, inisiyatif, devlet tecrübesi, işbirlik ve işbiricilik vasıflarını da olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle Kıbrıs Türk mücadelesi döneminde daha önce hiç denenmemiş birçok konuda kendisine görevler verilmiş, devraldığı görevlerin sorumluluğuyla gerekli eğitimleri alıp bu işlerin Türkiye'de ve dünyada nasıl yürüdüğünü araştırmış ve çoğu zaman buralardan uzmanlar da getirterek gerekli donanımın oluşturulmasını sağlamıştır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Kıbrıs Türk Milli Arşivi

İsmet Kotak Aile Arşivi

Resmi Yayınlar

KGTY Meclis Tutanakları, 12 Mart 1971

KTY Meclis Tutanakları, 18 Haziran 1971

KTY Meclis Tutanakları, 26 Kasım 1971

KTY Meclis Tutanakları, 28 Aralık 1972

KTY Meclis Tutanakları, 1 Mart 1974

KTFDKM Meclis Tutanakları, 13 Haziran 1975

KTFD Meclis Tutanakları, 25 Temmuz 1975

KTFD Meclis Tutanakları, 9 Ocak 1976

KTFD Meclis Tutanakları, 15 Mart 1976

KTFDKM Meclis Tutanakları 26 Nisan 1976

KTFD Meclis Tutanakları, 4 Mayıs 1976

KTFD Meclis Tutanakları, 3 Ağustos 1977

KTFD Meclis Tutanakları, 3 Ekim 1977

Sürelî Yayınlar

Aberdeen Evening Express

Bozkurt

Cumhuriyet

Halkın Sesi

Leicester Evening Mail

Kitap ve Makaleler

Alçıtepe, M. A. G. (2002). *Açıklamalı Kıbrıs Barış Harekâtı Kronolojisi*. Manisa: Manisa CBÜ Yüksek Öğrenim Vakfı.

Altan, M. H. (1997). *Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türk Toplumuna Yansıması*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Beratlı, N. (1999). *Kıbrıslı Türklerin Tarihi 3. Kitap*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.

Beratlı, N. (2015). *Kıbrıslı Türklerin Tarihi*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.

Birand, M. A. (1975). *30 Sıcak Gün*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

- Bozkurt, İ. (2017): *Zirköy'den Mermertepe'ye Kıbrıs'ta Direniş ve Mücahitlik Yılları (1 Nisan 1955-1968 Baharı)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bozkurt, İ. (2018). *Beştulum'dan Zirköy'e Bir Kıbrıs Çocukluğu ve İlk Gençliği 1940-1963*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çoruh, H. (2022). Avrupalı Konsolosların Kıbrıs'taki Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri. *Kıbrıs'ta Türk Varlığı*. Editör: Adem Çalışkan. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Druşotis, M. (2007). *Karanlık Yön EOKA*. Çev: Öztürk Yıldırımboza. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Druşotis, M. (2010). *Cunta ve Kıbrıs 1967-1970 Köfünye Krizi, İki Suikast, Bir Cinayet*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Ergin, İ., Birinci, S. (1989). *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri 1919-1938*. Lefkoşa, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gazioğlu, A. C. (1994). *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878)*. Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.
- Gazioğlu, A. C. (1999). *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis Çemberinde Türkler*. İstanbul: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.
- İnalçık, H. (2010). *Kıbrıs'ın Nüfusu Üzerine Bir Not, Kubrus*. Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- İsmail, S. (1998). *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Kapucu, D. (2020). *1974 Kıbrıs Hava Harekâtı*. Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 4 (2), 82-104.
- Keser, U. (2016). *Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar*. İzmir: Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, C: 5, S: 12.
- Keser, U.- Uğurtay, D. U. (2019). *Psikolojik Harp Bağlamında Kıbrıs'ta Stratejik Güç: Su*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Kıbrıs Coğrafyası (1994). Ankara: KKTC Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Korkmaz, E. (2022). 1964 Kıbrıs Hava Harekâtı. *Kıbrıs'ta Türk Varlığı*. Editör: Adem Çalışkan. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Olgun, A. (1999). *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu*. Lefkoşa: Kastaş Yayınevi.
- Orr, C. W. J. (2013). *İngiliz Egemenliği Altında Kıbrıs*. Lefkoşa Galeri Kültür Yayınları.
- Richter, H. A. (2011). *Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi*. çev: Ali Çakıroğlu, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Şahinler, M. (1979). *Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti*. İstanbul: Yeni Karar Matbaası.

Vatansever, M. (2012): *Kıbrıs Sorunun Tarihi Gelişimi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: XII.

Zia, N. (1975). *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi*. Ankara: Ay Yıldız Matbaası.

Sözlü Tarih Görüşmeleri

Celal Bayar, Kişisel İletişim: 30 Nisan 2019.

Şermin Kotak, Kişisel İletişim: 28 Kasım 2018.